

1503-cü il iyun ayının axırları idi. Havalər nəinki sınınamışdı, hələ istiləşməyə doğru gedirdi. Elə bil ki, göydən od yağırı. Yandırıcı istinin təsirindən nəinki insan, hər bir canlı başını gizləməyə kölgə axtarırdı. Göz işlədikcə uzanan Almaqulağı çölünün qumu ocaq közünə dönmüşdü.

Şah İsmayıl havaya baxdı. Çox uzaqdan gələn nəhəng ağ bulud topası göy üzündə hərəkətdə idi. Buludun altınca yeriyən nəhəng kölgə bir azdan döyüş meydanı olacaq ərazinin üstünə çatacaqdı.

Şah İsmayıl düşərgənin ətrafına nəzər yetirdi, qumdan başqa heç nə görmədi. Amma onun xeyməsinin yaxınlığında qumun içində bitmiş kimi görünən bir daş nəzərini çəkdi. Daşın yanında dayanıb dörd bir yanı nəzərdən keçirdi. Axır ki, ayaq üstə dayanmayıb daşın üstünə çökdü. Nəhəng bulud isə göy üzündə hələ də irəliləməkdə idi. Şah bunu yaxşı əlamət hesab elədi. Buludun ləng hərəkəti onu göstərirdi ki, kölgəlik xeyli müddət onun qoşununun üstündə olacaqdı. Onsuz da döyüşün necə gedəcəyi, kimin hansı tərəfdən həmlə edəcəyi artıq məlum idi.

Şah bildirdi ki, Sultan Murad yaxşı döyüşçü olduğu kimi, həm də təcrübəli sərkərdədir. Hələ onun hiyləgərliyindən, aldadıcı fəndlər işlətməyindən də xəbərdar idi. Elə bu səbəbdən də kəşfiyyat dəstələrinin gətirdiyi məlumatları da özü üçün aydınlaşdırmışdı. Sultan Murad qoşununun sayca ikiqat artıq olduğuna güvəncəli olsa da, Şah İsmayıl da Qızılbaşların əqidə sədaqətinə arxayın idi. Abdal bəy Dədə, Əbdü bəy Şamlı sağ cinahdan hücumla keçəcəkdə. Məhəmməd xan Ustacılı ilə Qaraxan Ustacılı sol cinahı qamarlamalı idi...

Mərkəzdən Halvaçioğlu İlyas yeriyəcəkdə. Halvaçioğlu İlyas sağ və sol cinahlara rəhbərlik edən digər sərkərdələrdən cavan olsa da çox cəsarətli, fəhmli və igid döyüşçü idi. Şah İsmayılın qardaşı çox istəyirdi ki, mərkəz dəstəyə başçılıq etsin. Amma Şah İsmayıl razı olmamışdı. Həm də Halvaçioğlu Sultan Muradın toplarla döyüşə başlayacağını bildiyindən şah da onu məsləhət bilməmişdi. O, topçular alayına yaxınlaşmaq üçün fürsət gözləyirdi. Şah İsmayıl Halvaçioğlunun fikirləri ilə razılaşmırdı. Onsuz da mərkəz qüvvəyə əsasən Şah İsmayıl başçılıq edəcək və döyüşün qızgın yerində Sultan Muradla qarşılaşacağını nəzərə almışdı.



Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

Nəhəng buludun kölgəsi döyüş meydanının əsasən Qızılbaşlar olan tərəfi üstündə ləngər vururdu. Şah İsmayıl əli ilə işarə elədi. Bir anda şeypurlar gurladı. Almaqulağı çölünün sakit havası yoxa çəkildi. Təbillərin gurultusundan, qılınc dəstələrinin qalxanlara dəyməsindən qalxan səs-küy az qala qulaqları batırırdı.

Hökmdar gördü ki, düşmən də hərəkətə gəlmişdi. Birinci Sultan Muradın atları mərkəz boyu hücumla keçdi. Qızılbaşların mərkəzdəki qüvvələri nisbətən az hərəkət edirdi. Onlar sıralarını pozmamalı üçün atlı dəstələrinin yaxınlaşmasını gözləyirdi. Atlıların ön dəstələri Qızılbaşların nizələrinə tuş gəlmişdi. Yıxılan atlar, qışqıran döyüşçülər, yanıqlı kişnərti sədaları sanki qiyamətin başlanmasından xəbər vermişdi.

Bu vaxt düşmən tərəfin topları gurladı. Mərmilər partlayıb toz-dumanı havaya qaldırdı. İlk atəşlər səngiyən kimi məlum oldu ki, Sultan Muradın topları düzgün nizamlanmadığından elə ilk andaca qabağa çıxan öz suvarilərini zərbə altına alıb.

Şah İsmayıl özü hələ döyüşə girməmişdi. O, mərkəzə hərəkət ediləcək yerin lap yaxınlığına idi. Düşmən topları onu hədəfə ala bilməzdi. Şah qarşı-qarşıya gələn qüvvələrin necə qırılıb-töküldüyünə baxırdı. Bir anda Almaqulağı çölünün sarı-qırmızı qumu qırmızı qanla öz rəngini dəyişdi. Şah əllərilə başını tutub heyərlə baxırdı. Onsuz da ona məlum idi ki, əgər döyüş varsa, ölüm də var, qan da var. Axı bu

- Heç kim geriye çəkilməsin, - bu, Sultan Muradın sözləri idi. Amma onun səsinə «Mürşidimizə başımız qurbandır», - deyən Qızılbaşların səsləri batırdı.

Bu vaxt döyüş meydanına yaxınlaşan Sultan Muradın ikinci müttəfiqi İslamış bəy Şah İsmayılın mərkəzdə olduğunu görüb Tanrının firsəti ona verdiyini düşündü. Ona elə gəlmişdi ki, kiçik bir həmlə ilə Şah İsmayılı mühasirəyə alacaq. Həqiqətən onun dəstələri sürətlə irəliləyirdi və şahı mühasirəyə ala bilirdi. O, şahın iki nizə atımlığı məsafəsində idi.

- Hə, dərviş oğlu, yəqin ki, sənin əcəlin burada yetibmiş. - O, Şah İsmayılı təhqiramiz şəkildə qışqırdı. Ancaq xəbəri yox idi ki, Halvaçioğlu İlyas onun hərəkətlərini bayaqdan izləyir. Halvaçioğlu oxçulara göstəriş verdi. Bir anda İslamış bəyin ətrafındakı adamlar oxla vurulduğundan yerə səriltilər. Elə İslamış bəyin özünə də ox dəymişdi. Çox güman ki, yaralanmışdı. Amma hələ döyüşməkdə davam edirdi.

Halvaçioğlu İlyas İslamış bəyin ətrafındakı qüvvələrin pərxaşlığından istifadə edib atını düz onun üstünə sürdü. İslamış bəy üzünü Şah İsmayıla tərəf irəliləməkdə iken yanında Halvaçioğlu İlyasın səsinə eşitdi.

- Ehey, İslamış bəy, sənin güvəncin çoxdan xar olub. Sən hansı güvəncə mürşidimizin üstünə yeriyirsən?

İslamış bəy dönəndə Halvaçioğlunu qarşısında gördü. İki at dös-döşə gəlmişdi. Halvaçioğlu atın başını azca yana döndərmişdi. At sanki onun istəyini dilsiz də anlayırdı. İslamış bəy elə zənn etmişdi ki, Halvaçioğlu qaçıb getmək istəyir. O, yenidən Şah İsmayıla tərəf hərəkətə keçdi və bu vaxt Halvaçioğlu İlyas Qarabağ atını döndərsə buraxdı. At yel kimi sürət götürüb özünü İslamış bəyə yetirdi.

Halvaçioğlunun qılıncı İslamış bəyi atdan saldı. Halvaçioğlu öz gözlərilə İslamış bəyin axan qanına bircə an baxa bildi. Sağ və sol cinahlarda da qanlı döyüş gedirdi. Halvaçioğlu atını döndərərək topçular dəstəsinin olduğu tərəfə yön aldı.

Ehtiyatda olan qüvvələrə Şah İsmayılın qardaşı Sultan İbrahim başçılıq edirdi. Ona tapşırılmışdı ki, döyüşü diqqətlə izləsin. Əgər şahın köməyə ehtiyacı olsa, həmin yerdən hücumla keçəcək. Yox, əgər Qızılbaşların uğuru göz görəsi aydın olsa, Sultan Muradı izləyəcək.

İslamış bəyin ixtiyarında olan qoşun pərən-pərən düşmüşdü. Bunu İbrahim Mirzə də görürdü. Və artıq o, döyüşün taleyi həll olunduğunu düşündüyündən Sultan Muradın qərargahına tərəf irəlilədi. Bu biri yandan isə İslamış bəyin ixtiyarında olan qüvvələr qaçıb dağılmaqda idi. Bu da ümumi qoşunun əhvalına pis təsir etmişdi. Artıq Sultan Muradın qoşunları idarəolunmaz hala gəlmişdi.

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

romandan səhifələr

Döyüş başlamazdan əvvəl şah Qızılbaşların önündən keçdi. O, atın üstündə qürurla dayanmışdı. Hər dəstənin önündə dayanıb qoşunla ürək sözlərini bölüşürdü:

- Ey mənim qorxubilməz igidlərim! Düşmən yalnız tamah niyyətilə vuruşur. Biz isə əqidəmiz və inamımız üçün döyüşürük. Bir Allah şahiddir ki, biz Sultan Muradla savaşı istəmirdik. O, özü bu savaşı başlayıb. Dədə-babalarımızdan görmüşük ki, elçiyə zaval yoxdur. O, bizim elçiləri at ayaqları altında qoydu. O, bizim ruhumuzu təhqir elədi. Buna görə də bizim qəzəbimiz Allahın qəzəbidir. Düşməni gec-tez sizin qüvvətli zərbələrinizlə Allahın qəzəbi tutacaq. Bu zəfər təkcə Qızılbaşların zəfəri olmayacaq, həm də Sultan Muradın zülmündən bezmiş olan insanların zəfəri olacaq. Baxmayaraq ki, onlar bu gün Sultan Muradın dəstəsində bizə qarşı döyüşmək üçün gəliblər. Amma fürsət düşən kimi, onlar qılınclarını Sultan Muradın öz başına endirəcəklər. Haqq bizimlədir. Savaşın, o qədər ki, düşmən qılıncı yerə qoyub təslim olacaq. Və təslim olana aman verin. Çünki onlar bizim tərəfimizə keçəcək.

Şah bu nitqini ayrı-ayrı dəstələrin hamısının qabağında bu və ya digər dərəcədə, amma eyni məzmunla danışdı. Və hər dəfə də sözünü bitirən kimi Qızılbaşların: - "Mürşidimizə başımız qurban. Qanımız Şeyx Heydər varisinin yolunda halaldır!" - səsləri, sədaları göyə ucalırdı.

Qızılbaşların əhval-ruhiyyəsi Şah İsmayılın könlünü açdı, onu sevindirdi. Döyüşün başladığı gün bütün əlamətlərlə gənc şahı ruhlandırır.

döyüş olmaya bilirdi. Sultan Muradın iddiaları gətirib bu yerə çıxarmışdı. Hətta elçilərin qətlinə fərman verməsi də onun insan qanına susamasından xəbər verirdi. Şah bunları yadına saldı və onun canına dolmuş olan qəzəb sanki mərhəmət hisslərini birdən-birə yuyub apardı.

Döyüşün qızgın çağında Sultan Murada xəbər verdilər ki, onun topları öz qoşununu mərmilə altına alıb. Bu da Sultan Muradı bərk qəzəbləndirdi və yerindən qışqıra-qışqıra dedi: - Onlar Qızılbaşlara satılıblar. Topçu alayının başçılarıni öldürüb, yoxsa, qalan qoşunu da top atəşi altına alıb məhv edərlər.

Şübhəsiz, Sultan Muradın bu əmri düşünülməmiş, məsələni ayırd etmədən verilmişdi. Halbuki Sultan Murad yaxşı düşünsəydi suvarilərin hücumunu bir az ləngidər, top atəşlərinin Qızılbaşları pərən-pərən salmasından sonra hərəkətinə icazə verərdi.

Almaqulağı çölündə baş verən hadisələrin başlanğıcı Şah İsmayılı böyük fərəh gətirmişdi. O, bunu İlahi bir yardım kimi qəbul edirdi. Sultan Muradın topları susdu və yeni atəşlər olmadı. Çünki əsas nizamlayıcı qüvvələr onun özü tərəfindən qətl edilmişdi.

Dədə bəy Abdal və Əbdü bəy Şamlı sağ tərəfdən irəliləyib Sultan Muradı əhatə edən dəstələrin arxasına keçməkdə idi. Elə Qızılbaşların sol cinahı da irəliləyirdi. Şah İsmayıl belə bir məqamda firsəti əldən verməyərək özü mərkəzdən sürətlə hücumla keçdi. Onun Sultan Muradla qarşılaşmasına çox az qalmışdı. Hətta o, Sultan Muradın bağırıqlarını, nizamsız göstərişlərini, əmirlərini də eşidirdi.

Qoşun geriye çəkilməz bilmirdi. Çünki Sultan Murad əvvəlcədən öz qoşununun geriye çəkilməyini təqdirdə nə edəcəyini kəsdirə bilməmiş və belə bir əmr vermişdi ki, arabalarla, xəndəklərlə qoşunun geriye çəkilmə yolu bağlansın.

Sultan Muradın özü isə qoşunu idarə edə bilmədiyini görüb özünə sadıq olan dəstələrlə təzədən qərargahına sarı çəkildi.

İrəliləyən Qızılbaş qoşunları müqavimətə rast gəlmədən onu təqib edirdilər. Çünki Sultan Muradın döyüş meydanındakı qoşunu hissə-hissə silahı yerə qoyub təslim olurdu. Qızılbaşlara qoşulmaq istəməyənlər isə yol tapıb döyüş meydanından çıxır, başlarını salamat saxlamaq üçün ətraflarda gizlənməyə yer axtarırdılar.

Şah İsmayıl döyüş meydanını bir də nəzərdən keçirdi. Başa düşdü ki, Sultan Muradı döyüş meydanında əsir edə bilməyəcək. Təqib etmək isə əlavə fəsadlar yaradacaqdı.

Şah təzədən itki verməmək üçün döyüşü saxlamaq qərarına gəlmişdi. Çünki meydana savaşıyan tərəf yox idi.

Halvaçioğluna da xəbər göndərildi ki, Sultan Muradı təqib etməsin.

Sultan Murad başındakı qüvvələrlə Şiraza üz tutdu. Qızılbaşlar Almaqulağı çölündə Sultan Muraddan qalan nə vardısı, qənimət kimi ələ keçirdilər.

Şah isə atının başını döndərərək döyüşdən qabaq dayandığı daşın yanına yön aldı. Kölgə hələ onun başının üstünə idi.

(Davamı var)